

פרשת בראשית

א « בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: בְּרֵאשִׁית
 בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: בְּקֶדְמִין בָּרָא יְיָ יֵת שְׁמַיָּא וְיֵת אֶרְעָא:
 ב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹ וְכָהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים
 מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם: וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹ וְכָהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם
 וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם: וְאֶרְעָא הָיְתָה צְדִיָּא וְרִיקְנִיָּא וְחֹשֶׁךְ אֶרְעָא פְּרֵשׁ

רש"י

נבראו, ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך המקראות
 שמקצרים לשונם וממעטים חובה אחת, כמו כי לא
 סגר דלמי בטוני, ולא פירש מי הסוגר, וכמו ישא את
 חיל דמשק, ולא פירש מי ישאנו, וכמו אם יתרוש
 צנקרים ולא פירש אם יתרוש אדם צנקרים, וכמו מגיד
 מראשית אחרית ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית
 דבר. אכן, תמה על עזמך, שהרי המים קדמו, שהרי
 כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא
 גילה המקרא, בקדור הקודמים והמאוחרים כלום,
 בריאת המים ממי היתה, הא למדת, שקדמו המים
 לארץ, ועוד שהשמים מאש ומים נבראו, על כרחך לא
 לימד המקרא בקדר המוקדמים והמאוחרים כלום:
ברא אֱלֹהִים. ולא נאמר ברא ה', שנחמלה עלה
 במחשבה לבראתו במדת הדין, וראה שאין העולם
 מתקיים, והקדים מדת רחמים ותשפה למדת הדין,
 והיינו דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים:
 (ג) **תהו ובהו.** תהו, לשון תמה ושמומו, שאדם
 מוהה ומשמומם על צהו שבה: **תהו.** אשטורדישוין
 בלע"ז: **בהו.** לשון ריקות ולדו (בס"א אינו): **על**
פני תהום. על פני המים שעל הארץ: **ורוח**
אלהים מרחפת. כסא הכבוד עומד באויר ומרחף
 על פני המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא ובמאמרו,
 כיונה המרחפת על הקן, אקובטיו"ר בלע"ז:

(ה) **בראשית.** אמר רבי ינחק, לא היה נריך להתחיל
 את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מלוא
 ראשונה שננטו בה ישראל. ומה טעם פתח בבראשית,
 משום (פה"ס ק"ח) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם
 נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לטעים
 אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם
 כל הארץ של הקדוש ברוך הוא, היא. הוא בראה ונתנה
 לאשר ישר בעיניו, בראונו נתנה להם, ובראונו נטלה
 מהם ונתנה לנו: **בראשית ברא.** אין המקרא הזה
 אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו חכמינו וכוונם
 לברכה, בשביל התורה שנקראת (מש"ה) ראשית דרכו,
 ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה) ראשית תבואתה, ואם
 זאת לפרשו כפשוטו, כך פרשהו, בראשית בריאת
 שמים וארץ, והארץ היפה תבו ובהו ומשך וגו', ויאמר
 אלהים יהי אור, ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה,
 לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, היה לו לכתוב
 בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא
 שאינו דבוק לתיבה שלאחריו, כמו בראשית ממלכת
 יהויקים, ראשית ממלכתו, ראשית דגנך. אף כאלו אתה
 אומר בראשית ברא אלהים את השמים וגו', כמו
 בראשית בראו, ודומה לו מחלת דבר ה' בהושע, כלומר
 מחלת דבורו של הקדוש ברוך הוא, בהושע, ויאמר ה'
 אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות בא, שאלו תחלה

על אפי תהומא ורוחא מן קדם יי מנשכא על אפי מיא: ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר: וַיֹּאמֶר יי יְהִי נְהוּרָא
 וַתְּהִי נְהוּרָא: ד וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין
 הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר
 וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַתֵּזָא יי יְת נְהוּרָא אַרְי טב וַאֲפֹרֶשׁ יי בֵּין נְהוּרָא וּבֵין חֹשׁוֹכָא:
 ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר יוֹם וְאֶת־הַחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב
 וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר יוֹם וְאֶת־הַחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב
 וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: וַיִּקְרָא יי לְנְהוּרָא יְמָמָא וְלַחֹשׁוֹכָא קְרָא לַיְלָה וַתְּהִי רְמֵשׁ
 וַתְּהִי צִפּוֹר יוֹמָא חָד: פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם
 וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי
 מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם: וַיֹּאמֶר יי יְהִי רְקִיעָא בְּמַצִּיעוֹת מַיָּא וַיְהִי מַפְרֵשׁ בֵּין מַיָּא
 לְמַיָּא: ז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ וַיִּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת
 לְרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לְרְקִיעַ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים

רש"י

עמודי שמים ירופפו כל יום ראשון, וכשני ויתמחו
 מגערמו, כלחד שמשתומם ועומד מגערת המאיים
 עליו: בתוך המים. באמצע המים, שיש הפרש בין
 מים העליונים לרקיע, כמו בין הרקיע למים שעל
 הארץ. הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך:
 (1) ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו,
 והיא עשייתו, כמו ועשתה את כפרניה: מע"ל לרקיע.
 על הרקיע לא נאמר, אלא מעל לרקיע, לפי שכן
 תלויים באויר, ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני,
 לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום שלישי, והרי
 התחיל זה בשני, ודבר שלא נגמר אינו צלולא וטובו,
 ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה
 אחרת, כפל כי טוב, שמי פעמים, אחד לגמר מלאכה

(ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל.
 אף זה אנו זריכים לדברי אגדה, ראהו שאינו כדאי
 להשתמש בו רשעים והבדילו לנדיקים לעמיד לנא.
 ולפי פשוטו, כך פרשהו, ראהו כי טוב ואין נאה לו
 ולחשוך שיהיו משתמשים בערוביבוא, וקבע לזה תחומו
 ביום, ולזה תחומו צלילה: (ה) יום אחד. לפי סדר
 לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב
 בשאר הימים שני, שלישי, רביעי. למה כתב אחד, לפי
 שהיה הקדוש ברוך הוא יחיד בעולמו, שלא נבראו
 המלאכים עד יום שני, כך מפורש בצראשית רבה:
 (1) יהי רקיע. יתחוק הרקיע, שאף על פי שנבראו
 שמים ביום א', עדיין לחים היו, וקראו בשני מגערת
 הקדוש ברוך הוא, באמרו יהי רקיע, וזהו שכתוב

אֶת־הָרְקִיעַ וַיְבַדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרְקִיעַ
 וַיְהִי־כֵן: וַיַּעֲבֹד יְיָ יְתֵר רְקִיעָא וְאַפְרָשׁ בֵּין מַיָּא דִּי מְלַרְע לָרְקִיעָא וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעַל
 לָרְקִיעָא וַתְּהֵה כֵן: ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב
 וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁנִי: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
 שְׁנִי: וַקְרָא יְיָ לָרְקִיעָא שְׁמַיָּא וַתְּהֵה רְמֵשׁ וַתְּהֵה צִפּוֹר יוֹם תְּנִין: פ וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים יִקְוּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מְקוֹם אֶחָד וַתִּרְאֶה
 הַיַּבְשָׁה וַיְהִי־כֵן: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מְקוֹם אֶחָד
 וַתִּרְאֶה הַיַּבְשָׁה וַיְהִי־כֵן: וַאֲמַר יְיָ יִתְפַּנְשׁוּן מַיָּא מִתַּחַת שְׁמַיָּא לְאַתְרַּךְ חָד וַתִּתְחַזֵּי
 יַבְשָׁתָא וַתְּהֵה כֵן: ו וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם
 קָרָא יַמִּים וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה
 הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַקְרָא יְיָ לַיַּבְשָׁתָא אֶרְעָא וּלְבֵית פְּנִישׁוֹת
 מַיָּא קָרָא יַמִּי וַחֲזָא יְיָ אַרְי טַב: ז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא
 עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֵרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵוּ אֲשֶׁר זֵרְעוּבֹ
 עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֵרַע

רש"י

פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא
 הוא לבישת הארץ בעשבים כשהיא מתמלאת בדשאים:
 תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לזע עשבים,
 כלשון ע"ו נקרא דשא ארבע"ו, כולן בערביצא, וכל
 שורש לעזמו נקרא עשב: מוזריע זרע. שיגדל צו
 זרע לזרוע ממנו במקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם
 העץ כטעם הפרי. והיא לא עשמה כן, אלא ותולא
 הארץ וגו' ועץ עושה פרי ולא העץ פרי, לפיכך
 כשנתקלל אדם על עונו, נפקדה גם היא על עוונה
 ונתקללה. (ס"א אינו, ודו"ק): אשר זרעו בו. הן
 גרעיני כל פרי שמהן האילן זומח כשנטעין אותן:

השני ואחד לגמר מלאכת היום: (ח) ויקרא אלהים
 לרְקִיעַ שָׁמַיִם. שא מים, שם מים, אש ומים שערבן
 זה צוה ועשה מהם שמים. (בס"א שמים, שם מים,
 דבר אחר אש ומים): (ט) יקוו הַיַּמִּים. שטוחין היו
 על פני כל הארץ והקוים בצוקינות, הוא היס הגדול
 שכלל הימים: (י) קרא ימים. והלא יס אחד הוא,
 אלא אינו דומה טעם דג העולה מן היס געבו (לדג)
 [לטעם דג] העולה מן היס באספמיא: (יא) תדשא
 הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב
 לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ,
 שמיני דשאין מחולקין כל אחד לעזמו נקרא עשב

עַץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִנּוֹ אֲשֶׁר זָרְעוּבוּ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃ וַאֲמַר יי תְּדַאֲת אַרְעָא
 דְּתָאָה עֲשָׂבָא דְּבֵר זָרְעָה מְזָרְעָה אֵילָן פִּירִין עֲבָד פִּירִין לְזִנְהָ דִּי בֵר זָרְעָה בְּה
 עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵּן׃ י וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֲשָׂב מְזָרִיעַ זָרַע לְמִינְהוּ
 וְעֵץ עֵשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּבוּ לְמִינְהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּי־טוֹב׃
 וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֲשָׂב מְזָרִיעַ זָרַע לְמִינְהוּ וְעֵץ עֵשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּבוּ לְמִינְהוּ
 וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּי־טוֹב׃ וְאַפְקַת אַרְעָא דְּתָאָה עֲשָׂבָא דְּבֵר זָרְעָה מְזָרְעָה לְזִנְהָ
 וְאֵילָן עֲבָד פִּירִין דְּבֵר זָרְעָה בְּה לְזִנְהָ וַחֲזָא יי אַרִי טָב׃ י וַיְהִי־עֶרֶב
 וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי׃ וַהֲוָה רְמֵשׁ וַהֲוָה
 צִפּוֹר יוֹם תְּלִיתָאִי׃ פ י וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרִקְיעַ הַשָּׁמַיִם
 לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲוָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים
 וּשְׁנָיִם׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרִקְיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה
 וַהֲוָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם׃ וַאֲמַר יי יְהוֹן נְהוֹרִין בְּרִקְיעָא דְּשָׁמַיָא
 לְאַפְרָשָׂא בֵּין יָמָא וּבֵין לַיְלָא וַיְהוֹן לְאֹתִין וּלְזַמְנִין וּלְמַמְנִי בְּהוֹן יוֹמִין וּשְׁנַיִן׃

רש"י

בשבעת (ס"א בשלושת) ימי בראשית, שימשו האור והחושך הראשונים שניהם יחד, בין ביום, ובין לילה: והיו צאורות. כשהמאורות לוקין, סימן רע הוא לעולם, שנאמר (ירמיה' י) ומאורות השמים אל תחמו, בעשותכם לנו הקדוש ברוך הוא, אין אתם צריכין לדאוג מן הפורענות: וְלְמוֹעֲדִים. על שם העמיד, שעמדיים ישראל להטוות על המועדות, והם נמנים למועד הלצנה: וְיָמִים. שמוש החמה חצי יום ושמוש הלצנה חציו, הרי יום שלם: וּשְׁנָיִם. לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביע יום), יגמרו מהלכם ב"צ מולות המשרתים אותם, והיא שנה. (ס"א והוא שס"ה יום ורביע יום), וחוריים ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל

(יב) ותוצא הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למיניהו בדשאונו בליווייהו, שמעו שנשטוו האילנות על כך, ושאו קל וחומר בעלמא, כמפורש בגדה בשמיטת מולין: (יד) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו וברביעי זיה עליהם להטות ברקיע, וכן כל מולדות שמים וארץ נבראו מיום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכתוב את השמים, לרבות מולדומיהם, ואת הארץ, לרבות מולדומיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מארה, ליפול אסכרה במינוקות, הוא ששינו, ברביעי, היו מתענים על אסכרה, שלא תיפול במינוקות: לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה. משנגזר האור הראשון, אבל

10 וְהָיוּ לְמֵאוֹרֹת בְּרִקיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־בֵן׃
 וְהָיוּ לְמֵאוֹרֹת בְּרִקיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־בֵן׃ וַיְהוֹן לְנְהוֹרִין בְּרִקיעָא
 דְּשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא וַתְּהוּ בֵן׃ 11 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת
 הַגְּדֹלִים אֶת־הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמְּאֹר הַקָּטָן
 לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת
 הַגְּדֹלִים אֶת־הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה
 וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃ וְעַבְדִּי יִי יְתִירִין נְהוֹרְיָא רְבִרְבִּיָא יְתִי נְהוֹרָא רַבָּא לְמַשְׁלַט בִּימְמָא
 וְיְתִי נְהוֹרָא זְעֵרָא לְמַשְׁלַט בְּלִילְיָא יְתִי פּוֹכְבִּיָא׃ 12 וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרִקיעַ
 הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ׃ וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרִקיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר
 עַל־הָאָרֶץ׃ וַיִּתֵּב יְתְהוֹן יִי בְּרִקיעָא דְּשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא׃ 13 וְלִמְשַׁל
 בְּיוֹם וּבְלַיְלָה וְלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
 בְּיָמֹב׃ וְלִמְשַׁל בְּיוֹם וּבְלַיְלָה וְלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
 בְּיָמֹב׃ וְלִמְשַׁלַּט בִּימְמָא וּבְלִילְיָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֹשׁוֹכָא וַתְּזָא יִי
 אֲרִי טַב׃ 14 וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רִבְעִי׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
 רִבְעִי׃ וַתְּהוּ רְמֵשׁ וַתְּהוּ צֶפֶר יוֹם רְבִיעֵאִי׃ 15 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָעוּ
 הַמַּיִם שְׂרִץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רִקיעַ
 הַשָּׁמַיִם׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָעוּ הַמַּיִם שְׂרִץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ
 עַל־פְּנֵי רִקיעַ הַשָּׁמַיִם׃ וַאֲמַר יִי יִרְחִשׁוּן מִיָּא רַחֵשׁ נֶפֶשָׁא חַיָּתָא וְעוֹפָא יִפְרַח עַל

רש"י

כמלהלן הראשון: (טו) והיו למאורות. עוד זאת
 ישמשו, שיאירו לעולם: (טז) המאורות הגדולים
 וגו'. שים נבראו ותמעטה הלגנה על שקטרה
 ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכמה אחד:
 ואת הכוכבים. על ידי שמיעט את הלגנה, הרצה

זבואה להפסיק דעמה: (כ) נפש חיה. שיהא זה
 חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גזיה מן הארץ קרוי
 שרץ, בעוף, כגון זבובים, בשקצים, כגון נמלים וחיפושאים
 ומולעים, וצבניות כגון חולד ועכבר ומומט וכיוצא
 בהם, וכל הדגים: